

ГУЗОРИШИ МИЁНДАВРӢ

2 – 19 октябри соли 2013

22-юми октябри соли 2013

I. ТАФСИРИ МУХТАСАРА

- Интиҳоботи Президент дар таърихи 6-уми ноябри соли 2013 баргузор мегардад. Агар ҳеч яке аз номзадҳои пешбарӣшуда ақсарияти мутлақи овозхоро ба даст наорад, даври дуюми овоздиҳӣ бо иштироки ду номзаде, ки шумораи бештари овозхоро ба даст овардаанд, сурат мегирад. Сарқонун муқаррар менамояд, ки барои боэътибор донистани интиҳобот, дар овоздиҳӣ бояд беш аз нисфи интиҳобкунандагони ба қайд гирифташуда иштирок намоянд.
- Ин дуюмин интиҳоботи президентӣ аст пас аз ворид намудани тағйирот ба Сарқонун дар соли 2003, ки тибқи он муддати вазифаи президентӣ аз 5 ба 7 сол тамдид гардида, ба номзади интиҳобгардида ҳуқуқи пешбарии номзадии худ барои ду маротибаи пай дар пай дигарро медиҳад. Ақсарияти тавсияҳои қаблии САҲА/ДИДХБ аз мадди назари қонун дур монда, интиҳоботи кунунӣ дар чаҳорҷӯбаи айнан ҳамон қонунгузориҳои мавҷудаи интиҳоботи президентии соли 2006 гузаронда мешавад. Президент Раҳмон эълон дошт, ки интиҳобот ба таври “демократӣ, озод ва одилона” баргузор хоҳад шуд.
- Аз миёни ҳафт нафар номзадҳои пешбарӣшуда, шаш нафарашон ба қайд гирифта шуданд, аз ҷумла Президенти кунунӣ. Яке аз номзадҳои, ки барои ба даст овардани теъдоди зарурии имзоҳои тарафдорон муваффақ нашуд, чунин изҳор намуд, ки ӯ дар рафти ҷамъоварии имзоҳо ба монеаҳои маъмурии рӯ ба рӯ гашта, баъзе аз овоздиҳандагон аз тарси мавриди таъқиби ҳукумат қарор гирифтани барои дастгирӣ намудани номзадии ӯ имзо нагузоштаанд.
- Интиҳобот аз ҷониби Комиссияи марказии интиҳобот ва раёйпурсӣ (КМИР), 68 Комиссияҳои ҳавзавӣ ва 3213 Комиссияҳои участкавии интиҳобот идора карда мешавад. КМИР ба таври мунтазам ҷаласаҳои кушода гузаронда, дар қорҳои омодагӣ фаъол аст ва то ба имрӯз тамоми мӯҳлатҳои тибқи қонун муқарраршударо риоя кардааст. Дар ҳоле, ки тамоми ҳизбҳои сиёсии ба қайд гирифташуда дар КМИР намояндагони худро доранд, дар комиссияҳои сатҳҳои поёинӣ барои тавозуни намояндагии ҳизбҳо ҳеч муқаррароте вучуд надорад.
- Тақрибан 4 миллион овоздиҳандагон феълан ба қайд гирифта шудаанд. Феҳристи марказии бақайдгирии овоздиҳандагон вучуд надорад. Рӯйхатҳои интиҳобкунандагон дар сатҳҳои маҳаллӣ тартиб дода шуда, 15 рӯз пеш аз овоздиҳӣ интишор мегарданд. Ягон механизми марказонидашудае барои пешгирӣ намудани бақайдгириҳои ҷандқарата дар рӯйхати интиҳобкунандагон вучуд надорад.
- Маъракаи пешазинтиҳоботӣ баъд аз ба қайд гирифта шудани номзад оғоз мегардад. Васоити ахбори оммаи давлатӣ ба таври васеъ ва мусбат ташрифҳои расмии Президенти феълӣро ба

минтақаҳо ва иштироки ӯро дар маросимҳои гуногуни ифтитоҳӣ пахш намудаанд. То ба ҳол, ташвиқоти пешазинтиҳоботии дигар номзадҳо назаррас нест.

- Муҳити васоити ахбори омма нисбатан гуногун аст, аммо ҳамаи шабакаҳои телевизионии миллӣ давлатӣ мебошанд. Сарфи назар аз теъдоди ками истифодабарандагони интернет, дар шаҳрҳо манбаҳои хабарии интернетӣ ва шабакаҳои иҷтимоӣ ҳамчун минбаре барои табодули назарҳо нақши бештарро пайдо менамоянд. Бо вучуди ин, дар баъзе мавридҳо дастрасӣ ба шабакаҳои иҷтимоӣ ва сомонаҳои хабарии интернетӣ қатъ карда мешаванд.
- Баҳсҳои интиҳоботӣ аз ҷониби комиссияҳои интиҳоботӣ ва ё аз ҷониби судҳо, баррасӣ гардида, Суди олий зинаи ниҳой ба ҳисоб меравад. Мувофиқи изҳороти КМИР, то ҳол ягон арзу шикоят ба таври расмӣ қабул нагардидааст.
- Қонун назорати шахрвандони ғайриҳизбиро пешбинӣ накардааст. КМИР қарореро қабул намудааст, ки тибқи он КУИ-ҳо бояд нусхаи протоколҳои натиҷаҳо ба таври васеъ барои мавриди азназаргузаронии омма бо мақсади баланд бардоштани шаффофият дар чараёни ҳисобкунӣ пешкаш намоянд.
- Миссияи нозирони интиҳоботи САҲА/ДИДҲБ дар таърихи 2-юми октябр бо ҳузури гурӯҳи асосии 13-нафараи коршиносон дар ш. Душанбе ва 16 нафар нозирони дарозмуддат дар тамоми манотиқи кишвар кори худро оғоз кард.

II. МУҚАДДИМА

30-юми август, парлумон муқаррар намуд, ки интиҳоботи Президент дар таърихи 6-уми ноябр баргузор мешавад. Бо даъвати Ҳукумати Тоҷикистон ва дар асоси тавсияҳои Миссияи арзёбии ниёзҳо, ки аз 1 то 3-юми июл баргузор гардид, Дафтари институтҳои демократӣ ва ҳуқуқи башари САҲА (САҲА/ДИДҲБ), дар таърихи 2-юми октябр¹ Миссияи нозирони интиҳоботро (МНИ) таъсис дод. МНИ таҳти роҳбарии сафир Параскива Бадеску аз 13 нафараи ҳайати асосӣ дар ш. Душанбе ва 16 нафар нозирони дарозмуддат, ки дар тамоми манотиқи кишвар сафарбар шудаанд, иборат аст. Аъзоёни МНИ аз 22 кишварҳои иштироккунандаи САҲА мебошанд. САҲА/ДИДҲБ аз кишварҳои иштироккунанда дархост намудааст, ки 150 нафар нозирони кӯтоҳмуддатро барои назорат аз болои чараёни овоздиҳӣ, ҳисоби овозҳо ва ҷамъбасти натиҷаҳо дар рӯзи интиҳобот сафарбар намоянд.

III. ЗАМИНА

Интиҳоботи дар пешистодаи президентӣ чорумин интиҳобот аз соли 1994 ба шумор меравад. Тағйироту иловаҳои ба Сарқонун дар соли 2003 воридшуда мӯҳлати вазифаи Президентро аз 5 ба 7 сол тамдид карда, ба як нафар ҳаққи ду маротиба пай дар пай номзад шуданро иҷозат дод. Пас аз интиҳоботи парлумонии охири дар соли 2010, Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон (ҲХДТ), ки ҳизби ҳукмрон буда роҳбарии онро Президенти феълӣ Эмомали Раҳмон ба дӯш дорад, аз шумораи умумии 63 курсии Маҷлиси намояндагон, соҳиби 54 курсӣ гашт. Ҳизби аграрии Тоҷикистон (ҲАТ), Ҳизби коммунисти Тоҷикистон (ҲКТ), Ҳизби нахзати исломии Тоҷикистон (ҲНИТ) ва

---

¹ Гузориши Миссияи арзёбии ниёзҳо ва гузоришҳои қаблии САҲА/ДИДҲБ дар сомонаи мазкур дастрас мебошанд: <http://www.osce.org/odihr/elections/tajikistan/>.

Ҳизби ислохоти иқтисодии Тоҷикистон (ҲИИТ) дигар ҳизбҳое мебошанд, ки ҳар кадоми он дар парламон соҳиби ду курсигӣ мебошанд. Дар Маҷлиси намояндагон 1 курсиро вакили мустақил соҳиб шудааст. 13 намояндагони палатаи поёнии парламон занон буда, ҳиссаи онҳо 20.6 фисадро ташкил медиҳад. Дар маҷмӯъ, ҳашт ҳизби сиёсӣ ба қайд гирифта шуда, се тои онҳо дар парламон намоянда надорад – Ҳизби демократии Тоҷикистон (ҲДТ), Ҳизби сотсиал-демократии Тоҷикистон (ҲСДТ) ва Ҳизби сотсиалистии Тоҷикистон (ҲСТ)².

Моҳи апрел, дар паёми солони худ ба парламон Президенти феълӣ эълон дошт, ки интихобот ба таври “демократӣ, озод ва одилона” баргузор хоҳад гузашт. Моҳи сентябр, дар остонаи ҷашни Рӯзи истиқлолият, вай изҳор кард, ки интихобот “дар чорҷӯбаи қонун, ба таври шаффоф ва озод баргузор шуда, имкониятҳо барои таҳлили ҳолисона ва интихоби оқилона фароҳам оварда мешаванд”.³

IV. ЗАМИНАИ ҲУҚУҚӢ ВА СИСТЕМАИ ИНТИХОБОТӢ

Заминаи ҳуқуқие, ки интихоботи Президентиро танзим менамояд, аз Сарқонуни ҚТ, Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон”, дастурамал ва қарорҳои Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсӣ (КМИР) ва инчунин аз муқаррароти дахлдори дигар қонунҳо, аз ҷумла Қонун дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар Воситаҳои Ахбори Омма, Қонун дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ, Қонун дар бораи маҷлисо, гирдиҳамоиҳо, чорабиниҳо ва роҳпаймоиҳо, Кодекси ҳуқуқвайронкуниҳои маъмурӣ ва Кодекси ҷиноӣ иборат мебошад.

Президент ба таври мустақим тавассути овоздиҳии умумӣ, бо гирифтани аксарияти мутлақи овозҳо ба мӯҳлати 7 сол интихоб мешавад. Агар ягон номзад аксарияти мутлақи овозҳоро ба даст наорад, пас овоздиҳии такрорӣ бо иштироки ду номзаде, ки шумораи бештари овозҳоро гирифтаанд, дар давоми як моҳи баъд аз гузашти интихоботи маротибаи якум, вале на пештар аз 15 рӯзи баъд аз он баргузор мегардад. Сарқонун муқаррар менамояд, ки барои бозгирӣ доништа шудани интихобот, аз нисф зиёди интихобкунандагони ба қайд гирифташуда бояд дар овоздиҳӣ иштирок намоянд. Чунин муқаррарот метавонад ба давраҳои эҳтимолии интихоботҳои ноқомшуда, ки аз ҳисоби шумораи ками иштирок ба миён меоянд, оварда расонад.

Аксарияти тавсияҳои қаблии САҲА/ДИДХБ аз мадди назари қонун дур монда, интихоботи қунунӣ дар чаҳорҷӯбаи айнан ҳамон заминаи ҳуқуқии замони интихоботи президентии соли 2006 гузаронда мешавад⁴. Дар солҳои 2012 ва 2013 ҲНИТ тағйироту иловаҳоро барои кам кардани шумораи имзоҳо ба тарафдорӣ номзад аз панҷ фисад ба ду фисад ва шомилшавии баробари намояндагии ҳизбҳои сиёсиро дар ҳамаи комиссияҳои интихоботӣ пешниҳод намуд. Ин пешниҳодот дар сатҳи кумита рад шуда, мавриди хондани расмӣ парламон қарор нагирифтанд.

---

² Ташаббуси таъсис додани як ҳизби сиёсии ҷадид Ҳизби Тоҷикистон Нав, бо сабаби боздошти асосгузори он, собиқ Вазири саноат Зайд Саидов ҳалалдор гаштааст. Дар санаи 6-уми апрел, вақте ташаббуси таъсис додани ҳизби нав эълон карда шуд, ҷаноби Саидов иброз намуд, ки ин ҳизб дар интихоботи президентӣ номзади худро пешбарӣ нахоҳад кард, аммо ният дорад дар интихоботи парламонии соли 2015 иштирок намоянд.

³ Нигаред ба: <http://tjinform.com/ru/news/20130909/08841.html>

⁴ Бар замми гузоришҳои қаблии САҲА/ДИДХБ, нигаред ба Баҳодиҳии Қонун дар бораи интихоботи Президент, САҲА/ДИДХБ 2006 дар сомонӣ: <http://www.osce.org/odihr/elections/tajikistan/20043>.

Қабл аз интиҳоботи кунунӣ, КМИР якчанд дастурамалҳоро чиҳати пешниҳод намудани маълумоти муфассал оид ба фаъолияти КУИ ва КҲИ; сару кор гирифтанд бо арзу шикоятҳо; иштироки нозирон; нақши номзадҳо ва шахсони боэътимоди онҳо; ва инчунин паҳши маъракаи пешазинтиҳоботӣ аз тариқи ВАО, қабул намуд.

V. ИДОРАКУНИИ ИНТИХОБОТ

Интиҳобот аз ҷониби системаи комиссияҳои интиҳоботии сезинагӣ, яъне КМИР, 68 Комиссияҳои ҳавзавии интиҳоботӣ (КҲИ) ва 3 155 Комиссияҳои участкавии интиҳоботӣ (КУИ) идора карда мешавад. Мувофиқи ахбороти КМИР ба МНИ САҲА/ДИДҲБ, он 58 нуктаҳои овоздиҳии иловагиро барои овоздиҳӣ берун аз кишвар, дар 25 давлат таъсис додааст.

КМИР мақоми доимоамалкунанда буда, аъзоёни он дар соли 2009 ба мӯҳлати панҷ сол таъин шудаанд. 15 аъзои КМИР, аз ҷумла раис ва муовини раиси КМИР-ро Маҷлиси намояндагон бо пешниҳоди Президент таъин менамояд. Котиби КМИР-ро аъзоёни комиссия аз миёни ҳудашон интиҳоб менамоянд. Ҳамаи аҳзоби сиёсии расман ба қайд гирифташуда дар КМИР-и феълӣ намояндагони худро доранд, ки ин амал иштироки васеъ ва шаффофро дар ҷараёни интиҳобот таъмин менамояд. Дар ҳайати аъзои КМИР 3 нафар занҳо низ фаъолият менамоянд, ки 1 нафарашон Котиби комиссия мебошад.

КМИР аз 31-уми август то 19-уми октябр 10 чаласа баргузор намудааст. Ҷаласаҳоеро, ки аз ҷониби МНИ САҲА/ДИДҲБ мавриди назорат қарор гирифтанд, барои намояндагони номзадҳо ва расонаҳои хабарӣ боз буданд. Аъзоёни КМИР дар муқокимаи барномаҳои ҷаласаҳо фаъолона ва дастаҷамъона иштирок намуда, тавассути овоздиҳӣ қарорҳоро қабул карданд.

19-уми сентябр, тибқи мӯҳлати пешбинишудаи қонун, КМИР ҳамаи 68 КҲИ-ро таъин намуд, ки барои ҳар як ҳудуди маъмурии кишвар 1 КҲИ ва барои ш.Душанбе 4 КҲИ рост меояд. Аъзоёни КҲИ, бо шумули раис, муовини раис ва котиби бо пешниҳоди мақомоти иҷроияи маҳаллӣ таъин карда мешаванд. Аз миёни 68 нафар раисони КҲИ, 5 нафарашонро занҳор ташкил менамоянд. КҲИ, дар навбати худ дар таърихи 2-юми октябр 3155 КУИ-ро дар саросари кишвар таъин намуданд. Ҳеч муқаррароте дар мавриди тавозуни намояндагии ҳизбҳо дар комиссияҳои сатҳи поёнтар ва тартиботи пешбарии аъзоёни КУИ дар Қонун дар бораи интиҳоботи Президент ва ё дастурамалҳои иловагӣ вучуд надорад.

4-уми октябр, КМИР барномаи омӯзишиеро барои аъзоёни КҲИ ва КУИ оғоз намуда, дар нақша дорад, ки омӯзишҳоро дар тамоми ноҳияҳои кишвар баргузор созад. КМИР тавассути телевизиони миллӣ маъракаи умумимиллии маърифати овоздиҳанда бо тавачҷӯҳ ба ҳуқуқҳои овоздиҳандагон ва тартиботи овоздиҳӣ роҳандозӣ кардааст.

VI. БАҚАЙДГИРИИ ОВОЗДИҲАНДАГОН

Ҳамаи шахрвандони аз 18-сола боло ҳуқуқи овоздиҳӣ доранд, ба истиснои онҳое, ки бо ҳукми суд аз овоздиҳӣ маҳруманд ё ғайри қобили амал эълон шудаанд. Дар кишвар, феҳристи ягонаи овоздиҳандагон вучуд надорад ва ҳар як КУИ рӯйхати овоздиҳандагонро барои участкаи худ дар асоси маълумоти пешниҳодшуда аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллӣ тартиб медиҳад. Аз рӯи иттилои КМИР ба МНИ САҲА/ДИДҲБ, бо сабаби надоштани захираҳои молиявӣ имконияти амалӣ сохтани тавсияи қаблии САҲА/ДИДҲБ-ро роҷеъ ба ташкил додани феҳристи ягонаи

овоздиҳандагон надорад. Рӯйхати интиҳобкунандагон 15 рӯз пеш аз интиҳобот барои шиносоии умумӣ пешниҳод гардида, аз ҳамин лаҳза шурӯъ намуда то охири рӯзи интиҳобот, овоздиҳандагонро метавонанд дар рӯйхати иловагии интиҳобкунандагон дар асоси шиноснома ё дигар санади мушаххаскунанда дохил намоянд. Дастурамалҳои КМИР барои КУИ ҳеҷ механизро ҷиҳати пешгирӣ намудани бақайдгирии чандқарата дар рӯйхатҳои интиҳобкунандагон дар бар нагирифта, дар баъзе мавридҳо муқаррароти ихтилофангез доранд⁵.

КМИР ба МНИ САҲА/ДИДҲБ хабар дод, ки аъзоёни КУИ санҷиши рӯйхатҳои интиҳобкунандагонро тавассути хона ба хона гаштан ба роҳ мекунанд. Бар замми рӯйхати асосии интиҳобкунандагон, ҳар як КУИ аз ҷониби КМИР вазифадор карда мешавад, ки рӯйхати иловагиро бо дарҷи номи муҳочирони меҳнатӣ тартиб диҳанд. Дар ҳолати мавҷуд набудани дастурамалҳо, мушаххас нест, ки дар қадом асос аъзоёни КУИ ҳангоми гузаронидани ҷунин санҷишҳо ба рӯйхати интиҳобкунандагон тағйирот ворид менамоянд. Воҳӯриҳо бо КУИ нишон медиҳанд, ки санҷишҳо бо усулҳои гуногун гузаронида мешаванд.

VII. БА ҚАЙДГИРИИ НОМЗАДҲО

Шаҳрвандоне, ки синнашон аз 35 боло аст, бо забони давлатӣ ҳафр мезананд ва таи даҳ соли охир дар Тоҷикистон зиндагӣ кардаанд, метавонанд ҳамчун номзад ба мансаби Президент пешбарӣ шаванд. Талаботи 10 сол зиндагӣ кардан беасос буда, ба меъёрҳои байналмилалӣ мутобиқ нест. Аз номзадҳои ба мансаби Президент пешбарӣшуда тақозо мегардад, ки ҳадди ақал имзои панҷ фисади шумораи шаҳрвандони дорои ҳуқуқи овоздиҳиро ба тарафдорӣ худ ҷамъ намуда, дар муддати 20 рӯз ҳамчун номзад ба қайд гирифта шаванд. КМИР дар таърихи 31-уми август эълон кард, ки шумораи интиҳобкунандагон тахминан 4 024 914 нафарро ташкил дод ва ҳиссаи имзоҳои барои пешбарӣ номзадро 5 фоиз, яъне 210 000 имзо муқаррар кард.⁶

Тибқи қонун, ҳизбҳои сиёсии ба қайд гирифташуда, Федератсияи иттифоқҳои касабаи мустақил, Иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон, ё Маҷлисҳои минтақавӣ метавонанд номзадҳои худро пешбарӣ намоянд. Худпешбарӣ номзадҳои мустақил иҷозат дода намешавад, ки ин муҳолифи Моддаи 7.5-и Санади Копенхағени САҲА мебошад⁷. Аз ҳашт ҳизби сиёсии ба қайд гирифташуда, ҳафт ҳизб номзадҳои худро дар интиҳобот пешбарӣ намуданд. ҲХДТ, инчунин Федератсияи иттифоқҳои касабаи мустақил ва Иттифоқи ҷавонони Тоҷикистон номзатҳои Президенти кунунӣ Эмомали Раҳмонро пешбарӣ намуданд. Ҷор ҳизби дигари парламентӣ номзадҳои зеринро пешбарӣ намуданд: Толибек Бухориев (ҲАТ), Исмоил Талбаков (ҲКТ), Ойниҳол Бобоназарова (ҲНИТ)⁸ ва

⁵ Моддаи 47-и Дастурамали КМИР барои КУИ пешбинӣ менамояд, ки дар асоси пешниҳод шудани дафтарчаи меҳнатӣ, шаҳодатномаи ронандагӣ ва ё ҳуҷҷати хизмати ҳарбӣ (военбилет), овоздиҳандагонро мумкин аст ба рӯйхати иловагии интиҳобкунандагон дохил кард. Ҳеҷ як ҳуҷҷати номбаршуда ҷои истиқомати шаҳрвандонро нишон намедихад. Аммо, Моддаи 72-и Дастурамал тақозо менамояд, ки овоздиҳандагон ба рӯйхати иловагӣ бо пешниҳод намудани ҳуҷҷати мушаххаскунандаи ҷои истиқоматашон дохил карда шаванд.

⁶ Ҳарчанд 5 фисади интиҳобкунандагон аз ҳисоби умумие, ки КМИР эълон кардааст 201 246 нафарро ташкил мекунад, аммо ҷамъоварӣ ҳадди аққали 210 000 имзо ба баҳс кашида нашуд.

⁷ Мувофиқи Моддаи 7.5-и Санади Копенхағени САҲА Давлатҳои иштироккунанда бояд “эҳтиром ба ҳуқуқи шаҳрвандонро ба дастб гаштан ба мақоми сиёсӣ ва давлатӣ, инфиродан ё ҳамчун намоёндагони аҳзоб ё созмонҳои сиёсӣ бе вучуди таъйиз ба ҷо биёранд”.

⁸ Ба ҳонум Бобоназарова ҳамчунин аз ҷониби ҲСДТ ва якҷанд созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки дар якҷоягӣ бо ҲНИТ Иттиҳоди нерӯҳои ислохотҳои Тоҷикистонро ташкил намуданд, кӯмак карда шуд.

Олимҷон Бобоев (ҲИИТ). Ду ҳизби сиёсӣ, ки дар парлумон намоёнда надоранд номзадии Саидҷаъфар Исмонов (ҲДТ) ва Абдуҳалим Ғаффоровро (ҲСТ) пешбарӣ намуданд.

Тибқи дастурҳои КМИР, интихобкунандагон метавонанд танҳо ба тарафдорӣ як номзад имзои худро диҳанд ва мақомотҳои пешбарикунандаи номзадҳо метавонанд танҳо варақаҳои ҷамъовариҳои имзохоро истифода намоёнд, ки онҳо аз ҷониби раисони шаҳр ва ноҳияҳои мушаххас тасдиқ шудаанд. Рӯйхатҳои ниҳии шумораи имзоҳои ҷамъоваришуда низ бояд аз ҷониби ин мақомоти маҳаллӣ тасдиқ карда шаванд. КМИР дар таърихи 4-уми сентябр гурӯҳи кориеро барои мавриди азназаргузаронӣ қарор додани имзоҳои ҷамъоваришуда таъйин намуд. Аммо дастурамалҳои КМИР маълумоти муфассалеро роҷеъ ба тартиботи санҷиши имзоҳо пешбинӣ накардааст ва ҳеҷ меъёри навишташудае низ барои безъитбор дониستاني имзоҳо вуҷуд надорад.

2-юми октябр, ҲСТ, ҲКТ ва ҲДТ аз КМИР дархост намуданд, ки мӯҳлати пешниҳоди имзоҳо тамдид карда шавад. КМИР дархости мазкурро дар рӯзи охири мӯҳлати пешбарӣ, яъне 7-уми октябр мусбат ҳал намуда, мӯҳлатро то соати 18-и 10-уми октябр тамдид намуд. Тибқи КМИР, то мӯҳлати мазкур миқдори зарурии имзохоро шаш нафар номзадҳо ҷамъ карданд: ҷаноби Бобоев (211 931 имзо), ҷаноби Бухориев (224 425), ҷаноби Ғаффоров (214 651), ҷаноби Исмонов (217 032), ҷаноби Раҳмон (228 097), ҷаноби Талбаков (218 587).

Рӯзи 10-уми октябр, пас аз ба қайд гирифтани номзадҳои номбаршуда, КМИР бо ташаббуси худ боз мӯҳлати пешниҳод намудани имзохоро то субҳи рӯзи дигар дароз кард. 11-уми октябр хонум Бобоназарова (ҲНИТ) эълон кард, ки он танҳо 201 326 имзо ҷамъ овардааст ва дар интихобот номзад намешавад. ҲНИТ ба МНИ САҲА/ДИДҲБ иттилоъ ва ба воситаҳои ахбори омма гузориш дод, ки онҳо дар ин ҷараён, бо сабаби хунукназарӣ ва ҳузур надоштани ашхоси расмӣ маҳаллӣ барои тасдиқ намудани варақаҳои ҷамъовариҳои имзоҳо, дер карданд ва баъзе интихобкунандагон аз тарси зерӣ таъқиб қарор гирифтанд намехостанд ба тарафдорӣ номзади онҳо имзо гузоранд⁹.

Масъалаи имзокунӣ ба тарафдорӣ номзадҳо аз ҷониби якҷанд мусоҳибони МНИ САҲА/ДИДҲБ дар робита бо шумораи зиёди шаҳрвандоне, ки дар хориҷи кишвар зиндагӣ мекунанд, бардошта шуд. Якҷанд ҳизбҳои сиёсӣ изҳор карданд, ки муқаррароти Қонун дар бораи интихоботи Президент ва дастурамалҳои КМИР, ки тасдиқи варақаҳои ҷамъовариҳои имзохоро аз ҷониби мақомоти маҳаллӣ тақозо менамоёнд, дар воқеъ, шаҳрвандони дар хориҷи кишвар қарордоштаро аз раванди имзогузорӣ истисно менамоёнд.

VIII. МАЪРАКАИ ПЕШАЗИНТИХОБОТӢ

Тибқи Қонун дар бораи интихоботи Президент, маъракаи пешазинтихоботӣ аз лаҳзаи ба қайд гирифта шудани номзад оғоз мешавад ва то рӯзи интихобот давом меёбад. Аз КМИР ва КҲИ талаб карда мешавад, ки барои ҳамаи номзадҳо дар маъракаи пешазинтихоботӣ шароитҳои баробарро таъмин намуда, дар якҷоягӣ бо мақомоти маҳаллӣ ба номзадҳо дар ташкил кардани маърақаҳои пешазинтихоботӣ кӯмак кунанд. Мақомотҳои маҳаллӣ бояд ҷойҳои воҳӯриро таъмин намуда, овоздиҳандагонро аз баргузориҳои маҷлисҳо хабардор намоёнд. Дар санаи 14-уми октябр, КМИР

---

⁹ Дар таърихи 25-уми сентябр, КМИР дар мавриди ин масъала ба раисони ноҳияву шаҳрҳо мактуби расмие ирсол намуда аз онҳо хоҳиш кард, ки дар раванди ҷамъовариҳои имзоҳо мусоидат намоёнд.

накшаи умумихалқии вохӯрии номзадҳоро бо овоздихандагон тасдиқ кард¹⁰. Мувофиқи мушоҳидаҳои МНИ САҲА/ДИДҲБ аз рафти чунин маърақаҳо, ҳамаи онҳо аз ҷониби шахсони мутассадии комиссия идора карда шуданд. Номзадҳо ё ашхоси бозътимоди онҳо худро муаррифӣ намуда, барномаҳои худро пешкаш намуданд. Гарчанде ки сатҳи иштирок баланд буд, вале маҷлисҳо қолабӣ буда, аксари иштироккунандагон ғайрифаъол буданд. МНИ САҲА/ДИДҲБ мушоҳида карда истодааст, ки оё номзадҳо метавонанд берун аз маҷлисиҳо ба нақша гирифташуда маърақаҳои пешазинтиҳоботӣ гузаронанд.

Бар асоси муқаррароти КМИР, ҳар як номзад барои гузаронидани чунин маърақаҳои пешазинтиҳоботӣ аз КМИР ҳуқуқи гирифтани 25000 Сомониро дорад.¹¹ Ҳар як сохтори пешбарикунанда низ метавонад дар маърақаи пешазинтиҳоботии номзоди худ то 200 000 Сомонӣ харҷ намояд. Қонун ҳеҷ гуна ҳисоботдихӣ ва ё назорати маблағҳои маърақаи пешазинтиҳоботиро тақозо намекунад, аммо сарфи назар аз он, КМИР номзадҳоро ӯҳдадор намудааст, ки то 20-уми ноябр ҳисоботи молиявиашонро пешниҳод намоянд.

8-уми октябр, Президенти кунунӣ ташрифҳои барҷастаро ба Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва Вилояти Суғд оғоз намуд. Дар қараёни ин ташрифҳо, вай дар маросимҳои мухталиф ҳузур дошт, бо намояндагони доираҳои сиёсӣ, фарҳангӣ ва иқтисодӣ вохӯриҳо баргузор намуд ва ба қушодашавии иншоотҳои таълимӣ, варзишӣ, саноатӣ ва манзилӣ хусни ифтитоҳ бахшид. Ташрифҳои мазкур ба таври васеъ ва мусбӣ тариқи ВАО-и давлатӣ паҳш гардиданд¹². Ба ҷуз плакатҳо ва лавҳаҳои таблиғотие, ки Президенти кунуниро таҷассум менамоянд, то ҳол ҳеҷ ташвиқоти ҷашмрасе аз ҷониби дигар номзадҳо ба роҳ монда нашудааст.

IX. ВОСИТАҲОИ АХБОРИ ОММА (ВАО)

Мухити ВАО, бахусус дар пойтахт ва шаҳрҳо нисбатан гуногун аст. Шабақаҳои телевизионии миллии манбаъҳои асосии иттилоотӣ сиёсӣ буда, дар зери назорати ҳукумат қарор доранд; ВАО-и хусусӣ танҳо дар сатҳи минтақаҳо фаъолият мекунад. Тақрибан 400 номгӯ нашрияҳои ҷопии бақайдгирифташуда вучуд доранд, аммо адади нашри онҳо маҳдуд буда, инчунин тақсимооти онҳо дар деҳот низ маҳдуд мебошад. Ҳарчанд шумораи умумии истифодабарандагони интернет, ки аксари онҳо мардуми шаҳранд,¹³ нисбатан каманд, вале нақши манбаъҳои хабарии интернетӣ ва шабақаҳои иҷтимоӣ ҳамчун минбари табодули андешаҳо тадриҷан меафзояд. Бо вучуди ин, муҳосибони воситаҳои ахбори омма ВАО ба МНИ САҲА/ДИДҲБ иттилоъ доданд, ки дастрасӣ ба шабақаҳои ахбории иҷтимоӣ ва сомонаҳои хабарии интернетӣ гоҳ-гоҳ қатъ карда мешавад.

Сарқонун озодии баён ва иттилоотро пешбинӣ менамояд ва Қонуни нави дар соли 2013 қабулшудаи Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма” бояд барои дастрасии рӯзноманигорон ба иттилоот бештар мусоидат намояд. Ҳарчанд ба Кодекси ҷиноятӣ дар соли 2012 тағйирот ворид карда шуд, ки тибқи он тӯҳмату таҳқир қардан қисман

¹⁰ Аз 16-уми октябр то 1-уми ноябр нӯздаҳ маҷлисиҳои умумихалқӣ ба нақша гирифта шудааст.

¹¹ Арзиши 1 Евро тақрибан ба 6.5 Сомонӣ баробар аст.

¹² Президентии феълӣ 15 ашхоси бозътимоди худро барои аз номи ӯ гузаронидани таъин намуда, шахсони боломақоми ХХДТ изҳор намуданд, ки Президенти феълӣ дар рафти маърақаҳои пешазинтиҳоботӣ ширкат нахоҳад кард. Нигаред ба сомонаи: <http://nm.tj/politics/13168-emomali-rahmon-ne-budet-lichno-vstrechatsya-s-elektoratom.html>

¹³ Ҳисоби тахминии соли 2012 нишон медиҳанд, ки истифодабарандагони интернет 13 фисадро ташкил мекунад. Ниг ба: <http://www.internetworldstats.com/stats3.htm>.

чиноят ҳисобида намешавад, аммо барои таҳқир намудани Президент ва дигар мансабдорон ҳанӯз ҳам ҷазои ҷиноӣ мавриди татбиқ қарор дорад.

Қонун дар бораи интихоботи Президент маҷмӯи умумии муқаррароти қонунгузорию оид ба паҳши ташвиқоти пешазинтихоботӣ дар ВАО пешбинӣ менамояд. Он ба номзадҳо ҳуқуқи иштироки баробарро дар маъракаи пешазинтихоботӣ, аз ҷумла истифода аз ВАО-и давлатиро таъмин менамояд. Дар ин замина, КМИР ба ҳар як номзад 30 дақиқа вақти эфирӣ ройгон медиҳад, то аз тариқи шабакаҳои давлатии телевизион ва радио барномаҳои пешазинтихоботии худро муаррифӣ намоянд ва инчунин ба шахсони бозғимодӣ ҳар як номзад низ дар эфир 20 дақиқа вақти ройгон дода мешавад. Бар замми ин, дар саҳифаҳои рӯзномаҳои давлатӣ низ ба номзадҳо дар ҳаҷми баробар ҷой ҷудо карда шудааст.

Дар таърихи 8-уми октябр, МНИ САҲА/ДИДҲБ мониторинги ВАО-ро аз лиҳози миқдор ва сифат дар мавриди се шабакаи телевизионии фароғии кишвар, се шабакаи радио ва даҳ рӯзнома¹⁴ оғоз кард. Натиҷаҳои нахустини мониторинги ВАО тамоюлро нишон медиҳанд, ки воситаҳои хабарии давлатӣ назароти ҳукуматро дастгирӣ намуда, иқдому фаъолиятҳои Президентро ба таври васеъ ва мусбат паҳш менамоянд.

X. АРЗУ ШИКОЯТҲО

Қонун дар бораи интихоботи Президент пеш овардани арзу шикоятҳоро нисбат ба қарорҳои комиссияҳои интихоботӣ, инчунин вобаста ба бақайдгирии интихобкунандагону номзадҳо пешбинӣ намудааст. Нисбат ба қарорҳои комиссияҳои интихоботӣ метавон ба комиссияи сатҳи болоӣ ё ба суд шикоят кард ва дар чунин ҳолатҳо Суди олии мақоми ниҳой ба шумор меравад. Мушоҳидаҳои қаблии САҲА/ДИДҲБ нишон доданд, ки чунин низоми дучандии баррасии баҳсҳои интихоботӣ метавонад ба номутобиқиҳо дар қарорҳо оварда расонанд. Шаҳрвандон метавонанд аз болои дақиқ набудани рӯйхати интихобкунандагон ба КУИ арз намуда, бар муқобили қарори КУИ ба КҲИ ё судҳо шикоят кунанд. Масъалаи рад кардани бақайдгирии номзад аз ҷониби КМИР-ро метавон ба Суди олии шикоят кард.

Мувофиқи иттилои КМИР, то ба ҳол ягон арзу шикояти расмие аз болои ягон комиссияи интихоботӣ нашудааст ва он ба ду аризаи ҲНИТ ба таври хаттӣ ҷавоб додааст; яке аз ин аризаҳо оид ба вучуд надоштани заминаи қонунӣ барои ҷамъоварии имзоҳои тарафдорон дар хориҷи кишвар ва дигаре оид ба шомил насохтани намояндагони ҳизбҳои сиёсӣ дар ҳайати комиссияҳои интихоботӣ мебошанд. ҲНИТ ҳамчунин ба Суди конститусионӣ роҷеъ ба муқаррароти Қонун дар бораи интихоботи Президент, ки тасдиқ шудани варақаҳои ҷамъоварии имзоҳои тарафдоронро аз ҷониби мақомоти маҳаллӣ тақозо менамояд, ариза дода, дар он изҳор намудааст, ки чунин муқаррароти бо Сарқонун ихтилоф дошта ҳуқуқҳои шаҳрвандони Тоҷикистонро дар хориҷа барои ба тарафдорӣ номзади дилхоҳашон имзо кардан маҳдуд месозад.

XI. ИШТИРОКИ АҚҚАЛИЯТҲОИ МИЛЛӢ

Дар Сарқонун аққалиятҳои миллӣ ба таври мустақим ишора нашудаанд, вале принципҳои роҳ надодан ба таъбиз ва кафолати ҳуқуқҳои баробар дар он ва дар дигар қонунгузориҳо инъикос ёфтаанд. Тоҷикистон Конвенсияи байналмилалӣ СММ оид ба рафъи ҳама гуна шаклҳои таъбизи наҷодӣ ва Конвенсияи ИДМ оид ба Таъмини ҳуқуқҳои одамони ба аққалиятҳои миллӣ тааллуқдошта тасдиқ намудааст.

Тибқи барӯйхатгирии аҳоли дар соли 2000, тоҷикон 79.9 Ҷоиз, ўзбекҳо 15.3 Ҷоиз, русҳо 1.1 Ҷоиз, қирғизҳо 1.1 Ҷоиз ва дигар халқиятҳо 2.6 Ҷоизи аҳолии кишварро ташкил мекунанд. Ҷамъияти ўзбекон, ба мисли Иттиҳоди аққалиятҳои миллии Тоҷикистон, ки ҷамъиятҳои кӯчаки

¹⁴ Шабакаҳои телевизионӣ: *ТВ Тоҷикистон, ТВ Сафина ва ТВ Ҷаҳоннамо*; Шабакаҳои радио: *Радиои Тоҷикистон, Радиои Ховар ва Радиои Имрӯз*; Рӯзномаҳо: *Ҷумҳурият, Садои мардум, Озодагон, Миллат, Народная газета, Азия плюс, Бизнес и Политика, Имрӯз Нюз, Фараж ва Нигоҳ*.

акқалиятҳоро (аз ҷумла кореягӣҳо, тоторҳо ва бошқирҳо)-ро намояндагӣ мекунад, тарафдорӣ худро аз Президенти кунунӣ изҳор намуданд¹⁵.

ХII. НОЗИРОНИ МИЛЛӢ ВА БАЙНАЛМИЛАЛӢ

Қонун дар бораи интиҳоботи Президент назоратро аз ҷониби шаҳрвандони ғайриҳизби пешбинӣ накардааст ва он танҳо ба намояндагони ВАО ва ба он сохторҳои иҷозат дода мешавад, ки номзадҳои худро пешбарӣ намудаанд. Иштироки нозирони байналмилалӣ дар қонун пешбинӣ шудааст ва онҳо аз ҷониби КМИР аккредитатсия мешаванд.¹⁶ Нозирон ҳуқуқ доранд дар ҷаласаҳои комиссияҳои интиҳоботӣ ҳузур намоянд, нусхаҳои санадҳои расмиро гиранд, бо номзадҳо ва дигар иштирокдорони ҷараёни интиҳобот мулоқот намоянд, озодона аз участкаҳои интиҳоботӣ ташриф ба ҷо биёранд, аз рафти овоздиҳӣ, ҳисоби овозҳо ва ҷамъбасти натиҷаҳо назорат баранд. Дар ҳоле, ки Қонун дар бораи интиҳоботи Президент пешниҳод намудани нусхаи протоколи натиҷаҳо ба нозирон пешбинӣ намекунад, КМИР 25-уми сентябр қарор қабул намуд, ки тибқи он КУИ бояд нусхаи протоколи натиҷаҳо барои азназаргузаронии омма пешниҳод намоянд. Ин амал метавонад ба шаффофияти раванди ҳисоби овозҳо таъҷиббахшида, қисман тавсияи қаблии САҲА/ДИДҲБ-ро иҷро намояд.

ХIII. ФАЪОЛИЯТҲОИ МНИ САҲА/ДИДҲБ

МНИ САҲА/ДИДҲБ, 2-юми октябр фаъолияти худро дар шаҳри Душанбе бо баргузор намудани як нишастии матбуотӣ оғоз кард. МНИ САҲА/ДИДҲБ бо КМИР, Вазорати корҳои хориҷӣ мулоқот карда, бо ҳизбҳои сиёсӣ ва номзадҳо, намояндагони ВАО, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва дигар ҷонибҳои шомили интиҳобот иртибот пайдо кард. Дар таърихи 9-уми октябр, 16 нафар нозирони дарозмуддат ба қисматҳои мухталифи кишвар сафарбар шудаанд ва дар сатҳи минтақаҳо бо ҷонибҳои манфиатдор мулоқотҳо баргузор намуда истодаанд. МНИ САҲА/ДИДҲБ дар шарикӣ бо ҳайати Маҷлиси парлумонии САҲА ва Парлумони Аврупо рӯзи интиҳоботро яқоя назорат хоҳанд кард.

*Танҳо нусхаи англисии гузориши мазкур санади расмӣ ба ҳисоб меравад.
Тарҷумаҳои ғайрирасмӣ ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ дастрас мебошанд.*

---

¹⁵ Азия плюс, 10-уми октябр. Нигаред ба сомонии интернетии: <http://www.news.tj/ru/node/173172>; *Озодагон*, 28 сентябр, дастрас аст дар: <http://www.ozodagon.com/casia/tj/12645-imoyati-alyansi-aaliyatoi-mill-az-nomzadii-emomal-ramon.html>

¹⁶ То 19-уми октябр, аз ҷониби КМИР 53 нафар нозирони байналмилалӣ аккредитатсия карда шуданд.